

Stadsresan

Skrivet ungefär 1926 av Arvid Nordin.

Brev från Hille

Det är lördagsmorgon. Jag är tidigt i farten, gör upp eld och sätter på kaffepannan, för att därpå i en fläng vara ute i stallet hos Märta, som trots den tidiga timmen är på benen och kärvsnligt rosslar till hälsning, då jag öppnar dörren, under det de unga ögonen glänsa fram under luggen. Bäst som jag håller på att friser Märta vågiga man öppnas staldörren på glänt, och in tittar ett ljuslockigt huvud, med ögon som reflektera all världens rackartyg, och en mun.

"Vill du ha pannkakor?" ljudet från dörröppningen. Naturligtvis! Jag som trott mig vara ensam uppe i gården, blir nu på rama lördagsmorgonen bjuden på pannkakor! Härligt! Annars tänkte jag nöja mig med kaffe och en smörgås. Men se Brita – Lena hade vaknat – fastän jag for så tyst! Alltnog, jag äter fraspannkakor i mängd och hallonsylt till, dricker kaffe och sätter med en viss känsla av högtidligt på mig min nya bottenvävsrock och går ut i stallet igen, bjuder Märta vatten, spänner henne för kolstigen med dess fyra tunnor potatis, kännes efter om skakelträ- et sitter stadigt och kör så ut frånlogen så att gnistorna ryka, då skoningarna skära i de gamla spikskallarna i golvet. Men lasset är ej färdigt än.

På gården kommer Brita – Lena med en vävbunt under armen, den skall lämnas in på gambo, den vid torget till färgning och stampning, och ett rutigt kuddvar med ull skall även avlevereras på samma ställe, under det att kaffepannan, som hon bär i den andra handen, är destinerad till ett närbelägnare ställe för att ra sitt inre överdraget med en så tunn hinna av tenn som möjligt. Fördömda kopparkärl att bli dyra i underhåll! Men jag gillar dem för de äro rejäla. Nu kommer Brita – Lena återigen med famnen full, skånkarna efter grisen Sokrates och skinnet efter Gullas kalv i en säck, kunsen med smörbitarna och ett par tjog hopsparda ägg i en gammal korg med målade blommor och årtalet 1825 ristat i locket. Ha inte sönder äggen! Lät det då jag kom jag från källarboden med kalvkroppen

och de två gammelhönsen, som jag nackat kvällen förut. Äntligen är det klart. Brita – Lena frågar om jag inte har glömt något, påminner mig om att köpa strumpor åt ungen, ger mig – ja det angår ju ingen – och så släpper jag efter på tömmarna och smacker litet, och Märta jumpar iväg som en premiärdansör på "Svarta Katten".

Jag halvligger i min grista åka och ser över kanten hur det saliggörande elektriska lyser i gårdarna. På ett ställe ser jag det dock lysa ungefär som det gjorde för tusen år sedan, och osökt kommer jag att tänka på vad nytta snigeln har av att leva i ångans och elektricitetens tidevarv.

Medan grimskafte på stigens botten endast vid någon stöt eller slängande girning med mot plogbanken ger enstaka ljud ifrån sig ackompanjerar mellankedjan regelmässigt Märta's mollstämda pingla. Det hela verkar tillsammans med klangen från någon avlägsen skackelklocka minst lika sövande som en vaggvisa. Jag halvsover och tänker på att vi skulle ha kunnat åka tåg till stan, om man bara i begynnelsen varit litet mera mån om att utträtta något med de schabrer, som redan för ett 10tal år sedan funnos, i stället för att kasta det mesta i halsen på en massa löntagare. Så ligger jag och ondgör mig över allt slöseri och allt drummel, då jag – ja det är ju nästan skamligt att tala om det helt enkelt tar och somnar ett tag. Men kedjors och hästklockors symfoni var så sövande, så skön. Det var förlåtligt. Ibland då man sover brukar man drömma, så gör även jag i denna morgonstund. Jag förslår att det var mina föga snälla tankar om ett visst järnvägsbolag som styrde mina fjät inne i drömlandet. Helt omedvetet befinner jag mig någonstans i trakten norr om Mockelmur. Nedanför en grusbacke ser jag underlig syn, mera skräckinjagande än uppbygglig. Jag såg en get, en gräsligt stor get, ögonen voro många gånger större än mjölkbilens lyktor och käften såg ut att vara ungefär så stor som en vulkankrater. Geten var förspänd en 1:sta klassens järnvägsvagn, i vilken en hel hop med herrar sutto, ordnade som i en tonskala – de "högsta" voro dock här de lägsta, d.v.s. "pinnpojarna", undar det att de lägsta - från direktören till vanliga "basar" voro de högsta. Framför det dejliga ekipaget gingo några f.d. arbetslösa, till antalet

ungerfärd lika många som de inne i vagnen, och liksom beredande väg. Geten den stora och fruktansvärda, stod bara och mumsade på sedelbuntar av olika valörer. En stod det 30.000 på, men den var visst för stor att svälja hel även för en så stor och glupande get, ty den fastnade i vrångstrupen på henne. Följden blev att geten nös så förskräckligt att jag vaknade! Jag fann nu att Märta under mitt sovande tillstånd varit välvillig nog att transportera mig förbi Jättendalarna och Bastuslong och nu skubbade hon allt vad tygen höllo utför Drössendal, nästan skrämmande slag på den av åren grånade Olle Tjäderskytt i Orreby, som sävligt gick vid sidan om sin traditionella halvfanrn av gammal god gallgran, men misstänkligt "grist" och troligen döljande ett och annat aspträd i mitterskoten.

Nu får jag sällskap, jag kliver ur min egen åka och låter Märta gå i sakta mak bakefter, ty sakta går det för Olles gamla boricka. Vi hälsa först som ordentligt folk, så börja vi greja litet om allt möjligt om väder och "Trollstedts blåst" om nordlig vind den svåra vatten bristen – många abborrar stå säkert på grund i Molningsjö, trodde Olle – de dåliga tiderna för bönderna höllo vi aldrig på att komma ifrån – tänk gubben hade gett 11 kr. famnen för huggningen av veden förra året, nu var han inte riktigt säker om Bränneriborna (Strömbroborna) skulle vilja ge honom 20 kr. det skulle bli 9 kr. för skögen och arbetet! Så gick talet över till politik och annat jämförligt. Olle Tjäderskytt visade sig vara vida berest inom dessa landamären, ordade om valuta och tsarrublan, stora konferenser här och var, o.s.v av vilket jag i min 27 åriga enfald ej begrep ett jota. Till sist nämnde dock den mångord kunnige mannen ett ord, som för mej var som en plötsligt upp flammande karbidlykta det var ordet budget. Budget! Var det manne en sådan jag sett för en stund sedan? Jag berättade min underliga syn för Olle Tjäderskytt och han förklarade helt solo att det var en s.k. administrationsbudjett jag i nåder fått skåda. Sedan vi tillsammans i all endräkt sagt vår tanke om deklARATIONEN, som nu som en varulv stod i förstugan och skrapade, hängav jag mej åt Märta igen, som nu sticker om gamlingen med sådan fart att hans slitna förskinn hotar att flyga all världens

väg, på grund av draget. Nu är jag ensam igen och tänker efter vad en gammal lurifax har uppbyggt mej med, och det räcker en stund.

Det är nu ljusen dag. Jag hinner upp en gumma och bjuder henne åka. Hon skall "utföre" med kvastar. Gumman binder fast sparken bak i kokstigen och kliver över kanten slår sej så ner på säcken med kalvskinn, ser grisfötterna genom ett hål i väven och slår "storligen förfärad" ihop händerna, beledsagande handlingen med ett: – Ack har ni slaktat grisen nu på "nearna" då torkas ju fläsket bort i pannan! Sen var hon hastigt inne på sitt älsklingsområde, auktioner. Hon tyckte folk var alldeles för svåra att betala på sista auktionen men många skulle väl efter gammal vana ta sig betalningsansånd i evighet och då var det väl ingen fara att ropa. Vår väg går förbi stympade lönnar, "urbanala mod"! Trasiga papptak och soptunnor av korrugerad plåt ge mej en försmak av staden. Stenkolsrök och lokomotivskrik!

Innan staden är nådd kör jag om många lass och många människor. Möter och kör om återigen. Andra köra om mej för att själva om en stund omköras av Strömsbrobussen.

Framemot staden är det alltid trångt så här en lördagsmorgon. Fmnnskogsbor med en halva ved, prima, och en "ankoste" eller en knippa näver som påfyllning på lasset – i lyckliga fall kanske en "böna".

Höllass, halmiass, mjölksurror och brödåkor, lass med granris, "påskris" och kransar, fiskare från skuren med romstinna lakar och glänsande gäddor i sina brännjärnstatuerade fisklådor, pojkar på cyklar och med flottiga väskor spända på röret. Brattbuden; sprättar, med rykande knaster i munnen, hårkarda i tickan och nyaste modet på fadermördaren kring halsen, kvinnor, flickor, magra och feta, bleka och rödblommiga ljusa och mörka, utsläpade, levnadsglada; skol flickor, fabriks flickor, eleganta, varmt klädda, taniga och nötta, lyckliga och olyckliga, kroppar och själar.

Märta slänger in på Nygatan, krumbuktar sej en smula för spårvagnen, knycker en mun hö från närmaste lass, spiller, tuggar sväljer – vi äro framme vid torget. Genast hittar jag läderhandlarn och säljer grisfötterna för två "lock".

Rejäl karl! Renhårig! Smörbitarna gå en om sänder, sedan fruars och käringars naglar sargat dem så att de bort blöda om de haft liv; äggkorgens innehåll säljer jag åt en för mej "ocknig" man: färska fina, värpta i veckan; kalven säljes hel, skinnet köper E-son. Gammelhönsen gå till Fenixödets lek: få som fågel Fenix utsättas de för värmen ett tag, bli unga och möra! Potatisen far jag stå med till middan, och hinner reta polisen genom att lägga åt Märta några höstrån på backen. Bredvid mej står en deja från obekant ort. Stabbiga ben, randiga strumpor, halsduk – sällsynt! Hon har kalvkött och späckfläsk i en rissla och kålrötter i en säck, väger på ett betsmän av urtidsmått och slår i en lathund i stället för att räkna. Hon farslut i risslan och säcken och kör dädan. Vi ses kanske igen.

Till slut är mina säckar sålda. Rundskjuts – Hundskjut! Staden runt, gata upp och gata ner. Sockervillan – Albion – Krukgränd – Lilla London! Min trasiga helstig är tom.

Nu dansar Märta in genom hästgårdens port, gnäggjar, hälsar. Hon är hungrig och törstig. Jag "tar ifrån" henne, binder henne vid stigen, ger henne vatten och hänger tornisten om halsen. På med täcket – men under selen, så att ingen knycker det! Bind fast skaklarna eller göm dem! allt lösgods depoknycker det! Bind fast skaklarna eller göm dem! allt lösgods deponerar jag tills vidare hos gubben i källaren. Jag går ut på gatan, nu ska jag ha kaffe, sen blir det att försöka komma ihåg alla ärenden, – kom ihåg 16 dels stamps! Knappt kommen utom porten möter mej ett hinder: svartskjorta, sjömansbyxor, rykande blossning, och graverad över hela kroppen, efter vad det ser ut, lortig, sluskig.

- Skulle ni kunna ge mej tjugufem öre till lite kaffe? Arbetslös sedan åtta månader. Ja ni kan få följa mej in här! har ni sett en ål vrida sej under kniven?

- Ja men inte nu skulle ja vilja hat – jag kan drickat sen. Jag är obeveklig han går. Far i frid öltratt!

Stäng ölstugorna och brännvinsmagasinen, socialistregering. Är du rädd för hembränning kanske. Att skylla på den tycker jag är ungefär lika idiotiskt som att söka svalka i skuggan av en metrev. Men den budgeten och den kulturen!

- Vad skulle det bli av Grand, Kristallsalongen

o.d. om bränn-vinet kom bort? Skåltal i vatten. Omöjligt! Nu kuskar jag omkring i stan ett tag, sedan jag fatt mej en "slät" och ätit en smörgås hemifrån bredd på hembakat bröd och med pålägg av hem-magj ord ost. (Greta–Lena brukar alltid baka vårt bröd själv, ty då blir det 130kg. bröd av hundra kg. mjöl av bagarn får man bara 80. Brrr!) Kom nu ihåg alltihop: Strumporna, ullen och väven, naftalin åt malen; betala en gammal räkning på Lantmanna o.s. v.

Klockan lider mot två. Hem, hem! Trängseln har minskat på hästgården nu. Ingenting har stulet. Nu spänner jag Märta för stigen igen. Ut genom porten, full fart genom gatorna! Snart är vi långt hemom tullen och lämnar förstaden bakom oss. Hem, hem!

Glöm ej att hämta kaffe pannan! Den är klar. Kostar 1.50.

Snön börjar falla. Det är ingenting nytt. Fort går det ändå. Förbi Elias i Vreta, där han knallar bakom sitt gödelselass! Han är ekonomisk, har bakföra hem, prima spillning från Lantmanna. Men priset och vägen! Förmodligen går han och tänker på salig Halldins tid, då han fick lasset för en krona. - nu är det femdubbla priset! Men vallarna i Hille i Valbo med förresten, komma nog snart att visa vad de lida brist på----

Hem, hem! Märta ligger i som en delsbotravare. Ädla brunäppliga springerska! Nu är vägen så gott som stängd. Det ser ut som germanska folkvandringen, men det är bara äggsäljare, risgummor och andra som är på hemväg. Räkna dem dom som kan! Mitt i klungan drar en krake ett babelstorn av lådor, korgar ock säckar. Jag hoppar ur och går i sällskap med gänget ett tag. Någon tycks vara intresserad i tjuvföreningen och frågar om vi hört att korna bli långstanniga efter användande av den högadliga tjuren! Jag i min tur frågar i stället för att ge svar: Har ni hört någon som väntar sej mera mjölk efter de kor, som de använt tjuren åt?

Sedan söker jag klarlägga betydelsen av täckdikning och rationell gödselfvård för en i sällskapet varande storbonde, under det de övriga ge skolan och lärarna några tjuvnyp i lärdom.

Man gör ingenting i skolan nu för tiden – säger någon – klipper papper, kladdar med lera, åker skidor och gymnastiserar. Tacka vet

jag på moder Jockmans och Zimmdahtstider!
Skolan blir helt enkelt för dyr tycker man, lyx
att läsa om ångmaskiner o.d. lärarna ha stora
löner och för många rum o.s.v. i det oändliga.
Då passar jag på att kasta in en fråga om
någon skulle vilja skicka barnen till stan med
en lathund eller om de har reda på vad t.ex. en
kronojägare har i lön m.m. Vi skiljas.
Mitt sällskap har fått en ny kaka att tugga på.
I snögloppet ser jag dödgravarn verksam i sitt
ämbete på kyrkogården. Ja vi skiljas.
Nu är jag hemma. Märta mumsar på klöverhö
i stallet och jag äter fläsk och potatis och
dricker kaffe med ångande varma bullar till.
Sådan gumma. Frågorna hagla om skallarna.
Vad fick du för smöret? Hur mycket tog han
för kaffepannan? Kom du ihåg 16 dels stamps
o.s.v. Stadsresan är lyckligen fullbordad. Allt
väl ombord!

Anmärkning:

Han lämnade kaffeparman för förtenning hos
kopparslagarn i Varva backe. Kopparslagarn
betjänade hela socknen med lagning och
förtening av kopparkärl. På 20 talet fanns det
väl andra material till kastruller och pannor,
men tidigare var det otänkbart med annat än
koppar till en kaffepanna. Än i dag påstår en
del att det blir godaste kaffet i en sådan.
I brudgåvor gav man ofta kopparsaker.
Mjölkkrukor, mull - ögon, kokkärl, hinkar,
baljor. Allt sådant som nu är eftersökt på
auktioner och som inte används för sitt
ursprungliga ändamål. En syltkittel av koppar
skulle inte förtennas, lingonsylten i en förtend
kittel blev giftig.

[Hillebygden, Nr. 1, 2001]